

Voinovich felfogását, melyszerint : (Arany H. I.) „célja magasabb Petőfiénél, művészi tekintetben is, mert Petőfi elsősorban a népnek kívánt élni, másképp is, mert időszerű politikai cél helyett a nemzet összefoglalását szolgálta” (Voinovich, Arany János életrajza 17. o.) Nos, ennek a Barta által követett véleménynek semmi alapja nincs. Ha ez igaz, akkor elvtelenség lett volna Arany részéről erről az alapvető különbségről nem beszélni Petőfivel. Mindenütt helyeselni Petőfi nézeteit és egyáltalán nem érinteni az eltérést. Arany egyáltalán nem vitakozott erről a problémáról. Egyébként könyvemben igyekszem bebizonyítani, hogy Arany, aki a Szépirodalmi Szemle olvasója volt, aki — mint ezt részletesen dokumentálom — esztétikai tekintetben a Szépirodalmi Szemle nézeteit, vagyis Erdélyi felfogását osztotta éppen ezt a kérdést 49 előtt a viszonylag általánosabb népköltészet és konkrétan nemzeti költészet egymásba átmeneteleként ragadja meg. Itt adattal szemben, adatot kellene állítani, mint minden más helyen is. Ez azonban nem történt meg.

Tehát igaza van Bartának, midőn Goethét idézi : „Gedichte sind gemalte Fensterscheiben.” S ahhoz, hogy megismerjük őket, be kell lépni a szent kápolnába, de nem úgy hogy behunyjuk a szemünket, mert abban az esetben hiába történik meg, hogy : „Bedeutend wirkt ein edler Schein”, nem láthatunk mást, mint saját szemünk káprázatát.

BARTA JÁNOS

VISZONVÁLASZ HERMANN ISTVÁNNAK

Hermann István észrevételei nehéz helyzetbe hoznak. Nem mintha bármit is eltudnék rendkívül magabiztos érveléséből fogadni. De aki még mindig nem hiszi, hogy a Gondolatok a békekongresszus felől „népáradás” szava népvándorlást jelent, aki ezt a szót azonosítja a népmozgalommal, azaz forradalommal, — aki a töredéket vagy hősies küzdelmet szemrebbenés nélkül egynek veszi a tragédiával, aki pillanatnyi szükséglete szerint forgatja a mű és a „perspektíva” viszonyát, hogy tovább ne folytassam, — azt bajosan lehet meggyőzni. Éppen ezért nem látom értelmét annak, hogy velem vitába szálljak. Mindössze egy helyesbítést tartok szükségesnek : ha a szóban forgó könyv valamely szakaszát nem érintettem, ez egyáltalán nem jelenti az illető szakasz helyeslését vagy elfogadását. Ezt nagyjából megmondtam saját cikkem bevezetésében. Egyébként az olvasót arra kérem : mielőtt Hermann cáfolatainak hitelt adna, fussa át megegyeszer bírálatomat : vajon oda üt-e Hermann, amit én mondtam, s vajon megfelel-e éppen legdöntőbb kifogásaimra. Hermann István pedig ne vegye rossz néven, ha főként Arany ismerőit és értőit még kérem valamire : olvassák minél többet Hermann művét, vessék össze Arannyal : vajon az van-e benne, amit ő beleolvas? Én magam nem vagyok kétségben ennek az egybevetésnek eredménye felől.

TIBORC ZSIGMOND

A MAGYAR SZOCIALISZTIKUS LIRA ELŐZMÉNYEI ÉS KEZDETEI

Komlós Aladár, aki már sok értékes irodalomtörténeti munkával gazdagította irodalmunkat, a Magyar Tudományos Akadémia irodalomtudományi osztályának folyóiratában (A Magyar Tudományos Akadémia I. osztályának közleményei X. kötet, 3—4 sz.) hosszabb tanulmányt írt a magyar szocialisztikus líra elindulásáról. Ez a tanulmány most külön lenyomatban is megjelent.

Irodalomtörténetünknek ez a része igen elhanyagolt terület, és Pándi Pál kisebb értekezésén kívül úgyszólván semmilyen munkát sem találunk, amely ezt az érdekes kortudományosan feldolgozta volna. (E sorok írójának Farkas Antalról szóló prémiumos nagyobb kéziratát a Magyar Tudományos Akadémia első osztálya őrzi. Ebben külön fejezet foglalkozik a magyarországi szocialisztikus irodalom elindulásával.) Helyesen tette tehát Komlós, hogy ezt a fontos periódust feldolgozta, hiszen éppen ő az, aki Madách, Komjáthy, Vajda János korát és irodalmát igen jól ismeri.

Komlós tanulmánya nem nagy, mindössze 56 oldal terjedelmű, és valószínű, hogy csak vázlata egy nagyobb, részletesebb munkának, de így is jelentős és irodalomtörténeti szempontból figyelemreméltó alkotás. A tanulmány kissé aránytalan, mert jóformán a fele, a 70—80-as

évek polgári szocialisztikus költészetét ismerteti, és csak a fele tárgyalja a 90-es éveket, az úgynevezett munkásköltőket. Így történik az, hogy Rudnyánszky Gyula költészetének ismeretése annyi helyet kap, mint a szocialisztikus költészet szempontjából igen fontos Csizmadia (6 oldalt), ellenben Farkas Antalnak csak 4, Gyagyovszky Emilnek csak 3, az úttörő Abet Ádámnak néhány sor jut.

Midőn felemlíti a polgári költőket, akik a munkássajtóban dolgoztak, kifelejtí Kiss József, Szép Ernő, Gábor Andor, sőt Pósa Lajos nevét, akik szintén jelentkeztek verseikkel a munkássajtóban.

Teljesen hiányzik a tanulmányból Peterdi Andor, aki pedig már 1904 óta fejtett ki munkásságot, és akit Várkonyi Nándor irodalomtörténetében az első szocialista költőnek nevez. Tuba Károly is megérdemelte volna a felemlítést, aki 1896 óta fejtette ki működését, ha igazi szocialisztikus költészete csak később bontakozott is ki. Hiányzik Madarász Emil is.

Egyáltalában kissé vállvetve bánik Komlós a szocialista költőkkel. Mintha lenézné az ún. „pártköltészetet”. Hibáztatja, hogy a régi nyomokon, Petőfi hatása alatt irnak, és elfelejtí, hogy nem írhattak Ady hatása alatt, mert Ady maga is elindulásakor még a régi csapáson haladt.

Lebecsüli Komlós Abet Ádám verseit, akit „majdnem költő”-nek nevez, Farkas Antalt, akire nézve nem hagyja jóvá Ady megállapítását, aki geniének nevezte és azt írja, hogy Ady ezt csak Csizmadia Sándor iránti haragjából jegyezte meg, noha néhány oldallal előbb idézi Ady-nak Mezőfi Vilmosról írt megjegyzését és hozzáfűzi, hogy Ady „tájékozottságában és ítéletében majdnem csalhatatlan”.

Méltánytalanul bánik és tévesen ítéli meg a tanulmány Bodrogi Zsigmondot, a népdalköltőt, akit „félműveltnek is alig mondhatónak”, „kávéházi szocialista versfaragónak” nevez, aki „együgyűen népies nótákat rögtönöz.” Verskötetét nem mindennapi különös kotyvaléknak” nevezi. Nos, Bodrogi középiskolát végzett tanító volt, aki népdalaiba belevitte a szocialista világnézetet. (Künn a pusztán szántok-vetek, — Dicsértessék szól a legény, — A szegedi dohánygyárban stb.). Értékükről hallgassuk meg mit mond Csizmadia Sándor Bodrogi Zsigmond első verses könyvének — „Tövises tarlón” — bírálatában: „Bodrogi verses-könyve pár hónap alatt ezrek lelkébe vitte el a szocialista népdalt. Mi is irtunk szocialista dalokat, énekelték is az elvtársak mindenfelé, de csak az elvtársak, Bodrogi nótáit azonban a szegény nép összesen, ha nem is elvtárs.” (Népszava, 1908. január 15.)

Bodrogi egyik-másik verse valóságos népdallá vált, úgy hogy Ortutay Gyula is felvette, mint népdalt, a népdalról szóló nagy művébe. Itt tehát igen méltánytalanul járt el Komlós, mert Bodrogi dalait még akkor is fogják énekelni, midőn a ma élő és író költők és kritikusok legtöbbjének már a nevét sem fogja ismerni senki.

Nem ártott volna Gyagyovszky Emilnél megemlíteni azt, hogy ő a munkásműködés megteremtője hazánkban és Farkas Antalnál is rá kellett volna mutatnia arra a fontos működésre, amit novelláival, regényeivel és szatíráival kifejtett, hiszen a polgári költőknél, Palágyinál, Rudnyánszky-nál, Ábrányinál, erre is utal.

A szerző néhány tévedésére is rá kell mutatnunk, már azért is, mert egy kis körültekintéssel ezek a tévedések elkerülhetők lettek volna.

Téves az a megállapítás, hogy a szocialista mozgalom első vezetői nem tudtak magyarul. Igaz, hogy külföldről is jött néhány agitátor, de Külföldi Viktorra, Politzer Zsigmondra, Szmolényi Nándorra, Ihringer Antalra, Kretovics Józsefre, Csillag Zsigmondra, stb. ez nem mondható.

Téves a szerzőnek az a megállapítása is, hogy Marx és Engels főműveit csak 1909-től fordíttatta le a párt és nem végzett rendszeres marxista oktató munkát. Nos, Marx: „Tőke és munka” című műve 1893-ban, a „Kommunista kiáltvány” 1896-ban, „Bérmunka és tőke” című műve 1898-ban, Engels „A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig” 1897-ben, Lafargue „Kommunizmus és szocializmus”, 1894-ben, és „A tulajdon fejlődése” című műve 1896-ban, Lassalle „Mi az alkotmány?” 1899-ben, és Brutus (Bokányi) „Marx élete és működése 1899-ben jelent meg a Magyarországi Munkáskönyvtárban, hogy csak a legfontosabbakról emlékezzünk meg.

Tévesen írja Komlós, hogy Csizmadia Sándor a Marseillaise-t lefordította, mert Csizmadia csupán a zenéjére írt magyarnyelvű munkásszöveget. Téves Farkas Antal halálának a dátuma, mert nem 1942-ben, hanem 1940-ben halt meg. Gyagyovszky Emil utolsó verskötetének a címe nem „Termés”, hanem „Őszi termés” és nem a felszabadulás után jelent meg, hanem jóval 1945 előtt. Ez utóbbi hibák egy kis körültekintéssel elkerülhetők lehettek volna.

A felhozott észrevételek dacára Komlós munkája úttörő és jelentős alkotás a szocialisztikus költészet megismerésére.

Végezetül a lenézett „pártköltő” szerepére vonatkozólag közöljük, Gyagyovszky Emilnek érdekes versét, amely 1945-ben jelent meg a Húsipari Munkásban :

„Pártköltő”

(Farkas Antal emlékezetének.)

Jöttem néhányad magammal,
Hogy hozzak zengő, tiszta szót,
Szent biztatást, jövőbenézőt,
Vérforralót, vagy nyugtatót.

A győzelem még messze késett,
Csak harc dúlt itt, véres vita,
S a hangszerem sem aranyhárfá,
De harcbahívó érces trombita.

Akkor még : „Vágd!” ez volt a jelszó,
Lovak patája vérbe gázolt,
S akik sebbel a tépett útra hulltak,
Nem egy, nem tíz, de sok-sok száz volt.

Árnyék feküdt az oldalunkon,
Felénk vihar kemény ökle ütött,
S ti hol voltatok, kik most úgy sűrögtök?
Valahol ott, ahol a nap sütött. . .

Hol jártatok a rossz napokban?
Hol ittatok, melyik vidám toron?
De vártunk akkor! s némán állt a sok
Elefántcsontból faragott torony. . .

Felénk hideg mosolytok szállott,
Nem láttátok meg a rideg valót,
S a harcos költőket így illettétek :
„Pártköltők ők, hát nem közénk valók!”

Én künn fekszem a csendes éjben,
A csillagokba nézek hidegen,
S nem tudom innen megmutatni,
A költők tolla mi legyen.

Nem múltó pártnak voltam harsonása,
A nótát minden dolgozónak zengtem,
S ha most a harcban nincs rá idejük,
Nem baj, ha percre elfelednek engem.

‘Pártköltő? Igen! . . egy párt lesz a világ,
S minden érte, s körötte forog,
Költője lenni egy egész világnak :
Nos, mondjátok, ez utolsó dolog?